

Hallo allemaal en welkom bij aflevering 9 van Een Beetje Nederlands. In deze aflevering gaat het over Willem Barentsz en zijn overwintering op Nova Zembla. Je kan de tekst van deze aflevering zoals altijd vinden op de website. Nu, door met de podcast!

Willem Barentsz is een bekend historisch figuur in Nederland. Er zijn straten naar hem vernoemd en over zijn avonturen zijn toneelstukken en een film gemaakt. Ook buiten Nederland is Barentsz bekend, de zee tussen Rusland en Noorwegen heet bijvoorbeeld de Barentszzee.

Wie was deze man en waardoor is hij bekend geworden? In deze aflevering ga ik het hebben over de avonturen van Willem Barentsz, en ook over de reden waarom deze avonturier uit 1550 nu nog steeds bekend is.

Voorgeschiedenis

In de 16e eeuw begon de handel tussen Europa en Azië steeds groter te worden. Via de zogenaamde zijderoute werd er al eeuwenlang handel gedreven tussen Azië en Europa, maar de handel via zee werd in deze tijd ook steeds belangrijker. Er werden vooral specerijen verhandeld: kruiden zoals peper, kruidnagel, nootmuskaat en kaneel.

Het was de Portugezen als eerste gelukt om Azië per schip te bereiken. De Portugese ontdekkingsreiziger Vasco da Gama lukte het om langs de zuidkust van Afrika naar Azië te varen. Christoffel Columbus dacht ook Azië bereikt te hebben via een andere route naar het westen, maar dat was een vergissing. Spanjaarden en Portugezen hadden lang de handel in specerijen in handen.

Aan het einde van de 16de eeuw ging Nederland zich ook met de handel bemoeien.

Portugal was onderdeel geworden van Spanje en Nederland en Spanje waren in oorlog met elkaar. Nederland wilde graag toegang houden tot de producten uit Azië en ging daarom zelf op zoek naar routes naar Azië. Nederlanders hadden al jaren meegevaren met Portugese handelaren en wisten daardoor hoe ze moesten varen om in Azië te komen.

Deze ondernemingen van Nederlandse handelaren naar Azië leidde uiteindelijk tot het oprichten van de VOC, de Vereenigde Oostindische Compagnie. Deze beroemde en beruchte geschiedenis verdient z'n eigen aflevering, daar ga ik een andere keer verder op in.

De kennis van de wereld was nog niet zo ver ontwikkeld in deze periode. De meeste handelsroutes gingen langs de zuidkust van Afrika naar India of Indonesië. Deze route duurde ruim 90 dagen en was gevaarlijk. Niet alleen vanwege de Spaanse en Portugese schepen waarmee Nederland in oorlog was, maar ook vanwege ziektes zoals scheurbuik. Scheurbuik is een ziekte die je krijgt bij een langdurig tekort aan vitamine c. De gevolgen van scheurbuik zijn naar: na een tijdje vallen je tanden ervan uit...

De zoektocht naar alternatieve routes naar Azië was in volle gang. Columbus probeerde het naar het westen, de standaard route ging via het zuiden. Een andere mogelijke route naar Azië zou er misschien zijn via het noorden. Dit werd de Noordelijke Doorvaart genoemd. Hier begint het verhaal van Barentsz!

Barentsz

Over het leven van Willem Barentsz voor zijn ontdekkingsreizen is niet zo veel bekend. Barentsz is geboren op het waddeneiland Terschelling, rond het jaar 1550. Waarschijnlijk heeft hij vooral als handelaar gewerkt in zijn leven. Hij werd later in zijn leven ook kaartenmaker, vooral rond Spanje en de Middellandse Zee. Van het gebied rond Gibraltar heeft Barentsz een voor die tijd goede en nauwkeurige kaart gemaakt. Misschien heeft dat er voor gezorgd dat toen er een expeditie georganiseerd werd om de nieuwe route naar China te vinden, Barentsz gevraagd werd om de tochten te leiden.

De eerste ontdekkingsreis is redelijk succesvol. Deze tocht begon in de zomer 1594 en werd betaald door de regering in die tijd. Bij deze eerste expeditie gingen er drie schepen mee, waarvan er een onder het commando van Barentsz stond. Het doel van de ontdekkingsreis was om een route te vinden ten noorden van Siberië, richting China.

Bij deze tocht kwamen de reizigers in aanraking met allerlei dieren die ze nog nooit gezien hadden. Zo probeerde bijvoorbeeld een ijsbeer in een van de boten te komen. De bemanning probeerde de ijsbeer te vangen, maar toen bleek dat een levende ijsbeer op een schip houden niet zo makkelijk is. Toen hebben ze het beest toch maar doodgeschoten. Ook kwamen ze een groep van zo'n 200 walrussen tegen. Ook hiervan werden een aantal gedood en meegenomen.

Tijdens deze eerste tocht lukte het om de westkust van Nova Zembla te bereiken. Nova Zembla is een eilandengroep die tegenwoordig onderdeel van Rusland is. Barentsz en zijn bemanning probeerde verder naar het noorden te zeilen, langs de kust van Nova Zembla. Maar het ijs werd hoe meer naar het noorden steeds dikker. Ze moesten het opgeven en voeren terug naar Nederland.

Het doel van de reis, het ontdekken van een noordelijke route naar China, was niet bereikt. Desondanks werd de reis als een succes beschouwd. Het was op z'n minst genoeg om het nog een keer te proberen.

Een jaar later werd Barentsz aangesteld als leider van een nieuwe expeditie. Deze keer gingen er maar liefst zes schepen mee, volgeladen met handelswaar. Zo veel vertrouwen was er dat het zou lukken om een route naar China te vinden. Dan konden ze meteen beginnen met handelen en zouden de kosten van de expeditie meteen terugverdiend worden. Want daar ging het natuurlijk uiteindelijk om, er moest geld verdiend worden. In de zomer van 1595 vertrokken ze voor de tweede expeditie. Twee maanden later kwamen ze aan in het noorden van het huidige Rusland. Maar al snel kwamen ze er achter dat er weer teveel ijs lag om verder naar het oosten te varen. Ook werden twee bemanningsleden gedood door een ijsbeer. Barentsz moest terug naar Nederland en deze keer was de ontvangst minder plezierig: de expeditie werd als gefaald beschouwd.

De teleurstelling was groot en de financiële gevolgen ook. De overheid wilde geen expedities meer betalen. Wel werd er een enorm geldbedrag beloofd aan de eerste persoon die de Noordelijke Doorvaart succesvol voltooide.

Barentsz was nog steeds vastberaden om deze doorgang te vinden. Het lukte hem om iemand te vinden die de reis wilde financieren. Er werden twee schepen gekocht en ze gingen het nog een keer proberen. Ook gingen ze eerder in het jaar weg deze keer. In mei 1596 begon de derde expeditie van Barentsz.

In tegenstelling tot de eerdere twee expedities ging Barentsz deze keer niet voorbij Scandinavië richting het oosten, maar verder naar het noorden. Hij ontdekte hierbij twee eilanden: Bereneiland en Spitsbergen. Spitsbergen is ook wel bekend als Svalbard en tegenwoordig onderdeel van Noorwegen. Daarna voeren ze verder naar het oosten, waarbij het Barentsz deze keer wel lukte om voorbij Nova Zembla te komen. Ze waren nu verder gekomen dan ze ooit eerder geweest waren!

Maar toen ging het mis. Heftige sneeuwstormen zorgen dat het schip niet verder kon varen en ze moesten in een baai wachten tot de storm over was. Het ijs in de baai werd steeds dikker en het schip kwam vast te zitten in het ijs. Door het over elkaar heen schuivende ijs werd het schip meters omhoog gedreven, ze zaten echt hartstikke vast.

Barentsz en zijn 16 bemanningsleden hadden geen keuze, ze moesten overwinteren op Nova Zembla. Het was geen prettig vooruitzicht: in de winter kan het wel min 40 graden celsius worden daar. En vergeet niet dat er zo noordelijk in de winter geen daglicht is. De mannen moesten de hele winter weten te overleven in het pikgedonker en in de vrieskou.

Om de winter te kunnen overleven hebben de bemanningsleden een huis gebouwd op Nova Zembla. Zo noordelijk groeien geen bomen, maar de mannen hadden geluk: bij een rivier vonden ze een grote hoeveelheid drijfhout, hout dat aangespoeld is. Hiervan hebben ze zoveel mogelijk verzameld om een huis mee te bouwen. Ook delen van hun eigen schip hebben ze gebruikt. Het huis hebben ze Het Behouden Huys genoemd en in november was het af, vlak voor de beginnende winter. Het Behouden Huys was zo simpel als het kan: één grote vierkante ruimte zonder ramen, precies genoeg ruimte voor iedereen. En in het midden is een vuurplaats met een schoorsteen.

Ondanks de beschutting was het afzien tijdens de overwintering. Het werd zo koud dat Barentsz en zijn mannen sliepen met opgewarmde kanonskogels onder hun bed. Bevriezing was een groot gevaar voor de bemanning. Ook was er te weinig eten meegenomen om de winter te kunnen overleven. Daarom werd er gejaagd en het lukte de mannen om poolvossen en ijsberen te vangen. Desondanks hadden de bemanningsleden last van ondervoeding en scheurbuik. En maar eindeloos wachten tot het weer lente was...

Een van de bemanningsleden die mee was op de expeditie genaamd Gerrit de Veer, heeft een dagboek bijgehouden tijdens deze periode op Nova Zembla. Dit dagboek is bewaard gebleven en zo weten we wat er gebeurd is. Hij schreef onder andere over het eten en drinken, het weer, het humeur van de mannen tijdens de lange dagen en de ontmoetingen met ijsberen.

Ik lees een stukje voor. Let op: dit is in ouderwets Nederlands.

De 3de december was het nog steeds hetzelfde weer. We konden, terwijl wij in onze kooien lagen, het ijs op zee goed horen kraken, hoewel het een halve mijl van ons verwijderd was. Het was een verschrikkelijk geluid van barsten en kraken, zodat we vermoedden dat de grote ijsbergen op elkaar gestoten en geschoven werden.

En doordat we deze twee of drie dagen vanwege de hevige rook niet zoveel vuur hadden gemaakt als voorheen, vroom het zo geweldig binnenshuis, dat er aan de muren en de zoldering wel twee vingers dik ijs zat, en zelfs in de kooien waarin we lagen zat het net zo dik.

In februari, toen ze al bijna een half jaar op Nova Zembla zaten, probeerden de mannen hun schip los te krijgen, maar dat mislukte. Ze besloten daarvoor in de plaats twee kleinere

schepen te maken. Pas in juni was het ijs genoeg gesmolten om de terugreis te kunnen beginnen. Zeven lange weken voeren de mannen terug richting het westen, met weinig beschutting en weinig eten. Toen hadden ze eindelijk geluk, ze werden gevonden en meegenomen door een Nederlands schip dat zelf ook op zoek was naar de Noordelijke Doorvaart.

Het is Willem Barentsz niet gelukt een Noordelijke Doorvaart te vinden naar China. En zelf overleefde hij de terugweg van de derde expeditie niet, hij overleed onderweg op zee. Uiteindelijk zijn maar 12 van de 17 bemanningsleden weer terug in Nederland aangekomen. Zo kan je de expedities van Barentsz moeilijk een succes noemen...

Maar voor Nederland was het niet zo erg. Via de route langs Zuid-Afrika konden Nederlanders alsnog Azië bereiken. En in het Arctisch gebied werd in het begin van de 17de eeuw door Nederlanders erg veel gejaagd op walvissen, waar ook veel geld mee verdiend is.

De Noordelijke Doorvaart was in de tijd van Barentsz niet bruikbaar vanwege het vele ijs rond de Noordpool. Tegenwoordig kunnen er door ijsbrekers te gebruiken wel een aantal weken per jaar deze route gebruikt worden. Ijsbrekers zijn speciale schepen die het ijs kapotvaren. Wetenschappers denken dat in de toekomst het misschien mogelijk is om de Noordelijke Doorvaart meer te kunnen gebruiken. Helaas vanwege een trieste reden, namelijk de opwarming van de aarde zorgt er voor dat er steeds minder ijs ligt rond de Noordpool...

Bekendheid

Je kan je afvragen waarom Willem Barentsz eigenlijk zo'n bekende naam is in Nederland. Alle drie zijn expedities zijn namelijk mislukt, waarom wordt hij dan gezien als een belangrijk historisch figuur? Door sommigen wordt hij zelfs een zeeheld genoemd, net zoals bijvoorbeeld de beroemde kapitein Michiel de Ruyter.

Om dat te snappen moeten we eerst een stukje terug in de tijd, naar het begin van de 19de eeuw. Van 1794 tot 1814 was Nederland niet onafhankelijk, maar onderdeel van het Franse Rijk van keizer Napoleon. Pas nadat Napoleon verslagen was werd Nederland weer een onafhankelijk land.

Op het moment dat Nederland weer onafhankelijk werd, moest de nationale identiteit van Nederland opnieuw uitgevonden worden. Wat voor een volk zijn we als Nederlanders, wie zijn onze helden, etcetera. Voor een nieuw en nog instabiel land is het erg belangrijk om helden te hebben, personen om trots op te zijn. Dat geeft iedereen het gevoel onderdeel te zijn van dezelfde groep met een belangrijke geschiedenis. En het inspireert de bevolking zélf tot grootse daden.

Willem Barentsz was in deze tijd eigenlijk al vergeten. Tot er in 1819 een gedicht geschreven werd over Barentsz, waardoor hij weer in de belangstelling kwam te staan. Dit gedicht werd geschreven door Hendrik Tollens, die in deze tijd een heel populaire dichter was.

In dit gedicht werd Willem Barentsz als een held omschreven, iemand waarop alle Nederlanders trots kunnen zijn. In het gedicht waren de historische feiten niet zo heel belangrijk, het doel was om Barentsz op een voetstuk te plaatsen. Op een voetstuk plaatsen betekent iemand ophemelen zodat andere mensen iemand gaan bewonderen. De gebeurtenissen op Nova Zembla werden wel een beetje overdreven in het gedicht, alsof

Barentsz met zijn blote handen tegen ijsberen vecht. En Barentsz was volgens het gedicht niet alleen een held en inspirerende kapitein, maar ook nog eens een goede christen! Dat wilden de mensen in de 19de eeuw al helemaal graag horen.

Dankzij dit gedicht van Tollens kennen we nu Barentsz nog steeds en is hij onderdeel van de Nederlandse geschiedenis. En daarmee kom ik tot een einde van de aflevering. Hartelijk bedankt voor het luisteren!

Vond je het een interessante aflevering? Deel hem dan alsjeblieft met je vrienden, familie of collega's! Of deel de podcast bijvoorbeeld op Instagram. Dan kunnen anderen ook de podcast ontdekken en dat zou ik heel leuk vinden!

Ik hoop dat je een beetje Nederlands geleerd hebt, en tot de volgende keer!